

**4 «С» сучасного вчителя-словесника:
креативність (creativity),
критичне мислення (critical thinking),
комунікація (communication),
командна праця (collaboration)**

Леся Гапон, PhD, 22.12.2020, ТКМЦНОІМ

План

1. Функціональний образ і професійні риси сучасного вчителя-словесника.
2. Креативність як основа методичної творчості.
3. Критичне мислення у сфері професійного зростання вчителя-словесника.
4. Кооперація в роботі вчителя-словесника, участь у професійних спільнотах.
5. Комунікація в професійній діяльності.

НАВИЧКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

КОМПЕТЕНТНОСТІ	ЯКОСТІ
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ	ІНІЦІАТИВНІСТЬ
КРЕАТИВНІСТЬ	НАПОЛЕГЛИВІСТЬ
КОМУНІКАЦІЯ	ДОПИТЛИВІСТЬ
КООПЕРАЦІЯ (СПІВПРАЦЯ)	АДАПТИВНІСТЬ
	ЛІДЕРСТВО
	СОЦІАЛЬНА Й КУЛЬТУРНА ОБІЗНАНІСТЬ

- **Креативність** (від лат. creatio – створення) – творчі здібності індивіда, що входять до структури обдарованості в якості незалежного чинника і характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей
- **Педагогічна креативність** передбачає здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних задач .

Педагогічна креативність учителя розвивається упродовж усієї педагогічної діяльності і є вирішальним чинником його просування до вершин педагогічної майстерності.

КРИТЕРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ

- **ШВИДКІСТЬ.** Під швидкістю (продуктивністю) думки розуміють кількість ідей, яка виникає за одиницю часу. **Протилежна якість – малопродуктивність.**
- **ГНУЧКІСТЬ.** Гнучкість думки характеризує здатність швидко і без внутрішніх зусиль переключатися з однієї ідеї на іншу; бачити, що інформацію, отриману в одному контексті, можна використати і в іншому. Це добре розвинута навичка переносу (транспозиції). Вона забезпечує вміння легко переходити від одного класу явищ, що вивчаються, до іншого, долати фіксованість методів вирішення, своєчасно відмовлятися від недосконалої гіпотези, бути готовим до інтелектуального ризику і до парадоксів. **Протилежна якість – інертність.**

КРИТЕРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ

- **ОРИГІНАЛЬНІСТЬ** визначає здатність до генерації ідей, які відрізняються від загальноприйнятих, до парадоксальних, несподіваних рішень. Вона пов'язана з цілісним баченням усіх зв'язків і залежностей, непомітних під час послідовного логічного аналізу. **Протилежна якість – традиційність.**
- **ДОПИТЛИВІСТЬ** розуміється як здатність дивуватися; відкритість та інтерес до усього нового. **Протилежна якість – байдужість.**
- **СМІЛИВІСТЬ** передбачає здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця, ризикуючи особистим успіхом та репутацією. **Протилежна якість – поміркованість.**

ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПЕДАГОГІЧНУ КРЕАТИВНІСТЬ

1. Здатність до здійснення творчого підходу у педагогічній діяльності (креативність):

- швидкість мислення (кількість ідей, яка виникає за одиницю часу);
- здатність швидко і без внутрішніх зусиль переключатися з однієї ідеї на іншу;
- здатність до генерування ідей, які відрізняються від загальноприйнятих, до парадоксальних, несподіваних рішень (для вчителя – пошук нових форм, методів, засобів навчальної та виховної діяльності);
- відчуття витонченості ідеї;
- здатність дивуватися;
- відкритість та інтерес до всього нового;
- здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця, ризикуючи особистим успіхом та репутацією;
- здатність до гнучкого образного мислення, яке може проявлятися у конструюванні нової оригінальної наочності;
- гнучкість словесного мислення, яскрава образна мова, вміння „запалити” учнів своєю розповіддю;
- вибірковість до пізнання нового;
- пошуково-перетворюючий стиль мислення;
- творча фантазія, розвинене уявлення;
- проблемне бачення ситуації;
- здатність „порушувати спокій”;
- здатність глибоко занурюватися у привабливу діяльність;
- прагнення до винаходів, творчості;
- інтерес до загадок, парадоксів, імпровізації;
- здатність самостійно приймати рішення;
- здатність швидко переключати увагу .

ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПЕДАГОГІЧНУ КРЕАТИВНІСТЬ

2. Здатність формувати та реалізувати творчу стратегію педагогічної діяльності:

- стійка потреба у систематичному збагаченні досвіду педагогічної діяльності;
- здатність до самостійного формування глибоких і систематичних знань у процесі вирішення ключових навчальних та виховних проблем;
- уміння розробляти гнучку стратегію творчої педагогічної діяльності на основі визначення мети й побудови відповідної до неї програми;
- здатність мобілізувати власний досвід, або швидко набувати додаткової компетентності з метою розв'язання важливої та складної педагогічної проблеми;
- почуття відповідальності при виконанні творчих професійних завдань.

3. Здатність постійно розвивати творчий педагогічний досвід, компетентність:

- бажання підвищувати професійну компетентність, отримувати нові знання, розвивати відповідні вміння, навички педагогічної діяльності;
- здатність швидко знаходити, набувати у творчих пошуках нові знання, розширювати свій професійний кругозір;
- уміння цілеспрямовано вивчати питання або проблеми, пов'язані із педагогічною діяльністю;
- почуття задоволення від збагачення досвіду педагогічної діяльності і водночас – творчого невдоволення рівнем досягнень, як умова подальшого зростання професійної компетентності.

МЕТАФОРА ЕТАПІВ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ

УЧЕНЬ
для себе
(структура, що?)

МАЙСТЕР
для інших
(процес, як?)

ФЕНІКС
для прояву духу
(результат?)

БЛИСКАВКА
для змін
(енергія, з ким?)

ПОПІЛ
для завершення
(сенси, навіщо?)

ЕТАПИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Предметний аналіз
Що відбувається?

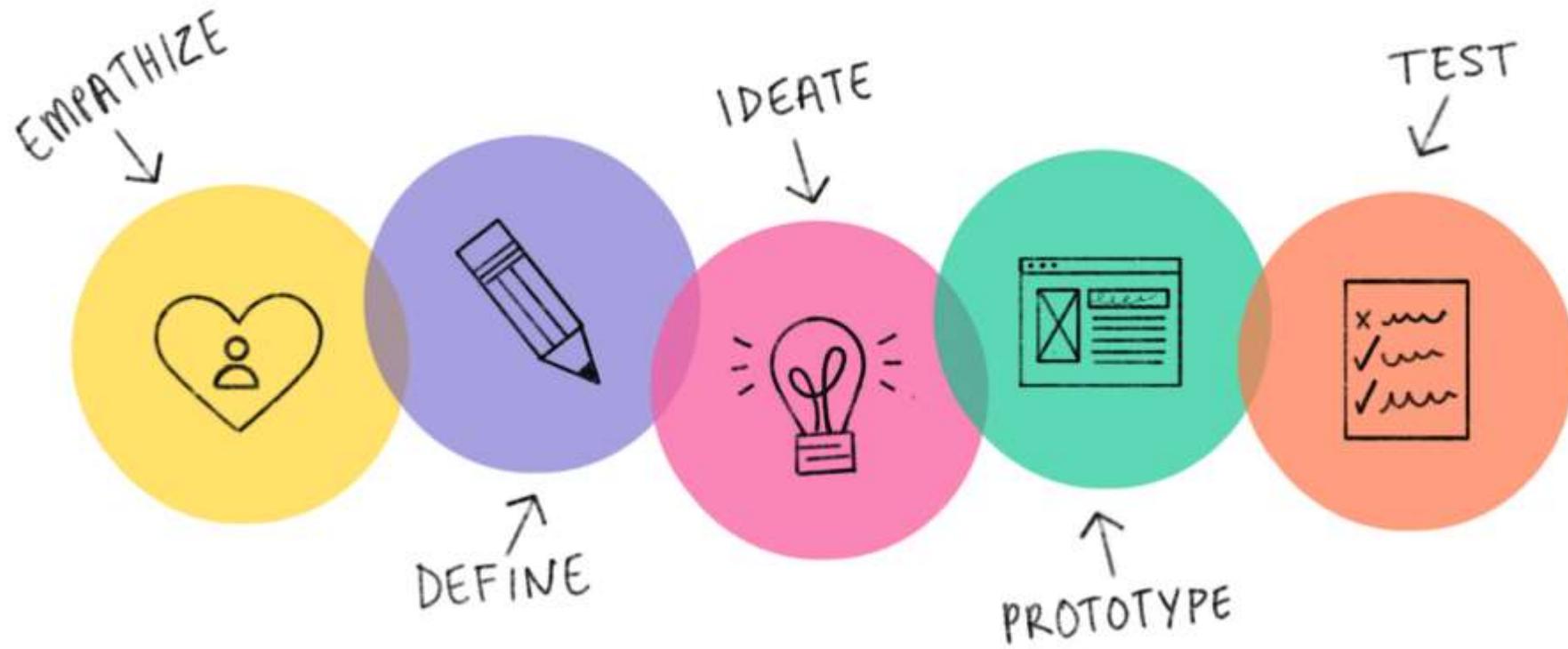
Операційний аналіз
Як відбувається?

**ІНСАЙТ
НОВА ІДЕЯ**

Інтелектуальна
рефлексія
Які думки?

Інтуїтивна рефлексія
Які відчуття?

ДИЗАЙН МИСЛЕННЯ

ІНДИВІДУАЛЬНА ТРАЕКТОРІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

№ з/п	Освітні ресурси	Навчальні роки				
		2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025
Зовнішні ресурси						
	Атестація					
	Курси підвищення кваліфікації					
	Дистанційне навчання (курси, тренінги тощо)					
	Участь у професійних, творчих конкурсах, фестивалях, проектах					
	Районні методичні об'єднання вчителів					
	Методичні заходи (семінари, вебінари, відеоуроки)					
	Мережева взаємодія з вчителями					
	Участь в експертних комісіях					
	Участь у журі конкурсів					
	Стажування					
	Експериментальна діяльність					
	Відкритий (додатковий) ресурс					
Внутрішні ресурси						
	Педагогічні ради					
	Методичні заходи (семінари, консультації)					
	Участь у роботі шкільних методичних формувань					
	Уроки, заходи (відвідування, взаємовідвідування)					
	Відкритий (додатковий) ресурс					
Самоосвіта						
	Методична проблема					
	Вивчення педагогічних технологій					
	Апробація підручників					
	Інтернет-ресурс					
	Електронне портфоліо					
	Відкритий (додатковий) ресурс					

Взаємонавчання						
	Відкриті уроки, заходи (проведення)					
	Майстер-класи, авторські творчі майстерні					
	Дисемінація досвіду					
	Публікації					
	Відкритий (додатковий) ресурс					

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Критерії та показники професійного розвитку	Методики виміру
<p>Когнітивний</p> <ul style="list-style-type: none">• професійно-педагогічна компетентність;• продуктивність професійно-педагогічної діяльності;• інноваційність	<p>Методика на визначення рівня професійної компетентності педагога [7];</p> <p>Методика виявлення рівня педагогічної майстерності [10];</p> <p>Методика «Креативний потенціал» [1]</p>
<p>Праксеологічний</p> <ul style="list-style-type: none">• емоційна стійкість;• партнерська взаємодія та професійне спілкування;• емпатія	<p>Методика на визначення рівня емоційної стабільності і здатності до керування психічним самопочуттям [7];</p> <p>Методика на виявлення стилю взаємодії у професійній діяльності [1];</p> <p>Методика на визначення рівня емпатії [6]</p>
<p>Мотиваційний</p> <ul style="list-style-type: none">• інтереси, цінності;• співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації;• саморозвиток у професійній діяльності	<p>Методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації» [1];</p> <p>Методика на визначення рівня мотивації професійно-педагогічної діяльності [2];</p> <p>Методика «Здатність педагога до саморозвитку» [1]</p>

ЩО Ж ТАКЕ КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ?

Що ж таке критичне мислення? Це процес аналізу, синтезування й обґрунтування оцінки достовірності/цінності інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини і альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі аргументів і фактів, коректно застосовувати отримані результати до проблем і приймати зважені рішення – чому довіряти та що робити далі.

Його не варто плутати з:

- **простим запам'ятовуванням** (пам'ять комп'ютера набагато ширша, ніж наша, але це не значить, що комп'ютер може мислити)
- **розумінням складних ідей** (коли ми працюємо над розумінням чужої ідеї наше власне мислення пасивне – ми лише сприймаємо те, що створив хтось інший)
- **творчим/інтуїтивним мисленням** (мозок творця працює несвідомо – у цьому й головна відмінність)

ЩО ДАЄ КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

- **Свободу та самостійність** (здатність висловити ідею незалежно від інших).
- **Інформація для нього – відправна, а не кінцева точка** для розвитку (щоб народити зважену думку потрібно опрацювати величезну кількість матеріалів).
- **Починається з постановки питань та проблем**, які потрібно вирішити (перший крок дотого, аби навчити учнів критичному мисленню полягає в тому, щоб допомогти їм розгледіти безкінечну кількість питань навколо).
- **Використовує переконливу аргументацію** (коли людина знаходить власне вирішення і підкріплює його розумними доказами).
- **Є соціальним процесом** (будь-яка думка перевіряється і відточується тоді, коли ми ділимося нею з іншими; коли ми сперечаємось, обговорюємо, заперечуємо і обмінюємося думками з іншими – ми поглиблюємо свою позицію).

НА ШЛЯХУ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. **Нерефлексивний мислитель** – ще не усвідомлює «недорозвиненість» свого мислення.
2. **Спонтанний мислитель** – усвідомив, що має проблеми зі своїм мисленням.
3. **Мислитель-початківець** – намагається удосконалюватися, але без регулярної практики.
4. **Практикуючий мислитель** – визнає необхідність регулярної практики.
5. **Просунутий мислитель** – росте у процесі своєї регулярної практики.
6. **Майстер мислення** – усвідомлене і проникливе мислення стає візитівкою людини.

Критичне мислення	Звичайне мислення
чіткість	нечіткість
точність	неточність
конкретність	невизначеність
ретельність	похибки
значимість	незначимість
узгодженість (послідовність)	неузгодженість (непослідовність)
глибина (фундаментальність)	поверховість
повнота	неповнота
значущість	тривіальність (банальність)
чесність (неупередженість)	пристрасність (упередженість)
адекватність (щодо цілі)	неадекватність (щодо цілі)
оцінююче судження	здогадки
зважене судження	імпульсивне віддавання переваги
класифікація	просте групування
припущення	вірування
логічне формулювання висновків	формування висновків
розуміння принципів	об'єднання понять за асоціацією

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Використовуйте час.

Ми часто відволікаємось і витрачаємо наш час на непотрібні речі (перекладування каналів телебачення, безцільне «блукання» в інтернеті чи соцмережах, самозвинувачування чи жаль щодо минулого), що не приносять нам ні продуктивного результату, ні задоволення. Тож чому б не використати цей час на тренування мислення? Наприклад, наприкінці кожного дня можна проаналізувати:

- про що я сьогодні думав за день?
- коли я мислив при цьому про якісь дурниці, а коли, навпаки, думав продуктивно? що я сьогодні зрозумів нового?
- Чи дозволив я сьогодні якійсь негативній думці мене «вимкнути» на якийсь час?
- якби можна було б повторити цей день – щоб я подумав/зробив інакше?
- Чи впливали на мене думки інших, чи я діяв відповідно до власних переконань і цінностей?

Якщо робити це регулярно – ваше мислення почне змінюватися.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

2. Працюйте над одною проблемою в день.

- Це можна робити навіть на ходу, наприклад, по дорозі з роботи.
- Подумайте, які проблеми перед вами зараз стоять.
- Відкиньте ті, на які ви не можете впливати самотійно.
- Потім оберіть одну проблему, яка вам під силу.
- Вивчіть її з усіх боків: з яких елементів вона складається, як стосується ваших цілей та потреб?
- Виясніть, яка інформація вам потрібна для ширшого розуміння та розв'язання проблеми.
- Потім зберіть інформацію й продумайте ресурси та дії: що можна зробити в перспективі? що вам для цього потрібно?
- Продумайте стратегію, а коли настане час дій, контролюйте їх та будьте готові за потреби перебудувати стратегію.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

3. Інтерналізуйте

- **Інтеріоризація** – це процес перетворення зовнішніх дій, властивостей предметів, понять, соціальних форм спілкування в стійкі внутрішні якості особистості через засвоєння норм, цінностей, вірувань, установок, уявлень тощо.
- **Засвоюйте інтелектуальні стандарти.** Кожен тиждень працюйте з однією з інтелектуальних норм (зрозумілість/чіткість, точність, доречність, глибина, широта, логічність, значення тощо). Наприклад, якщо ви зосередитесь на «зрозумілості» протягом тижня, спробуйте зауважувати, коли ви незрозумілі в спілкуванні з іншими та коли інші люди незрозумілі у тому, що вони говорять.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

4. Ведіть інтелектуальний щоденник.

Кожен тиждень записуйте його в такому форматі:

- опис емоційно значимої для вас ситуації,
- вашу реакцію на неї,
- її аналіз та оцінку аналізу. (Що ви дізналися про себе? Що б ви зробили інакше, якби можна було б повторити цю ситуацію?)

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

5. Перебудуйте характер.

- Виберіть одну інтелектуальну рису – наполегливість, автономія, співчуття, хоробрість, смиренність тощо – та розвивайте її протягом тижня.
- Наприклад, обравши смиренність, фокусуйтеся на моментах, коли ви визнаєте, що ви – неправі, а також на моментах, коли ви відмовляєтесь це визнавати навіть тоді, коли погоджуєтесь з доказами цього (це моменти захисту, коли, наприклад, ми кажемо: «Я вже знаю все, що маю знати про це»). Спробуйте розширити ваші знання/переконавання та прийняти інші думки.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

6. Зменшуйте рівень егоцентризму.

Людині властиве егоцентричне мислення – несвідомий нахил на користь себе. Спостерігайте за собою у таких ситуаціях:

- Коли я думаю егоцентрично?
- Чи говорю часом щось ірраціонально – аби отримати свою вигоду?
- Чи намагаюся я нав'язати свою волю іншим?
- Зафіксувавши такі моменти, спробуйте вдатися до саморефлексії, поставивши собі такі питання: а що у такій ситуації відчувала б і зробила б раціональна людина?

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

7. Переоцініть своє ставлення до життєвих ситуацій

- Ми живемо в світі, де часто ситуація є вже певними чином «визначена» (соціальними нормами, правилами, цінностями тощо). І те, як визначена ситуація, впливає на те, як ми відчуваємо себе і як ми діємо. Але насправді кожна ситуація може бути визначена багатьма способами – в цьому і закладено можливості для нас.
- Кожен з нас може глянути на проблему під іншим кутом зору, побачити конструктивні/позитивні моменти, знайти шляхи виходу і бути щасливішим. Щоб практикувати такий підхід, потрібно встановити певні принципи.
- Наприклад, можна створити список 5-10 негативних ситуацій, де ми відчуваємо себе сердитими, незадоволеними, розчарованими тощо. І до кожної з них знайти альтернативні бачення і модель поведінки.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

8. Працюйте зі своїми емоціями.

Щоразу, коли ви відчуваєте негативні емоції, спитайте себе:

- які мої думки привели мене до цього?
- як інакше я можу подумати про те, що мене так турбує?

Можливо щось в цій ситуації є смішним, або цікавим/новим досвідом (дозвольте собі здивуватися, що і таке буває в світі!)?

Якщо ви знайдете відповіді на ці питання – ваші емоції неодмінно змінюватимуться.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

9. Проаналізуйте вплив групи на ваше життя.

- Час від часу ставте собі питання, як на вас впливає той чи інший колектив/група/соціум: яку поведінку від вас очікують/вимагають?
- Що забороняють робити?
- Часто групові норми можуть впливати на нас на несвідомому рівні, в результаті чого ми можемо забороняти собі думати чи робити щось. Тоді як насправді, можливо, вам давно хотілося б поводитися інакше (згідно з особистими нормами та цінностями).

КОМАНДНА ПРАЦЯ

Кооперація або командна праця складається з таких елементів:

- міжособистісна комунікація,
- здатність вирішувати конфлікти,
- управлінські здібності.

Завдання на співпрацю повинні враховувати:

- оцінку від кожного з членів певної команди навичок інших працювати в команді;
- особливість формування груп для виконання певних завдань.

КОМАНДНА ПРАЦЯ

Робота в парі передбачає:

- взаємодію учнів як співавторів у розв'язанні спільного завдання, підготовці творчого проєкту
- інтерв'ювання (один учень добирає запитання, інший – готує відповіді)
- почергове переказування тексту

Перевагою такої маленької групи є неможливість ледарювання і сперечання.

Учні активно набувають досвіду кооперування.

КОМАНДНА ПРАЦЯ

- Аби продуктивною була **робота трійки**, варто не допустити ситуації, коли двоє «дружать» проти третього.
- Кожен член трійки повинен мати свої завдання, що перевіряються у послідовності, яку визначив учитель.
- Можливий варіант, коли один учень виконує функції консультанта чи контролера.
- Перевага: можливість виявлення схильності до лідерства.
- **Особливістю навчального «квартету»** є можливість обирати собі партнера і працювати двома парами.
- Перевагою є поява ситуації змагальності.

КОМАНДНА ПРАЦЯ

Робота в п'ятірці

З'являється можливість ввести нові ролі, виконуючи які, учні долучаються до продуктивного спілкування, співробітництва:

- **«організатор»** (командир групи, допомагає вчителю організувати роботу, слідкує за процесом, визначає послідовність дій тощо)
- **«ініціатор»** (допомагає у пошуку потрібної інформації, ділиться своїми знаннями, висловлює аргументи, запалює учнів емоційно)
- **«реєстратор ідей»** (фіксує роботу групи, записуючи висловлення й пропозиції, групує, шукає зв'язки між ними, робить підсумок і виголошує висновки)
- **«деструктор»** (скептик, що піддає сумніву, вимагає пояснень, заплутує інших, провокує на пошуки нових доказів)
- **«контролер»** (контактує з учителем, одержує від нього «секретні» контрольні запитання, перевіряє, як учні засвоїли інформацію чи виконали завдання)

КОМУНІКАЦІЯ

- **Комунікативні навички** – навички ефективного спілкування. Сюди зазвичай відносять легкість встановлення контакту, підтримання розмови, навички синтонного спілкування, вміння домовлятися і наполягати на своїх законних правах.
- Таблиця синтонів і конфліктогенів
<https://www.psychologos.ru/articles/view/tablica-sintonov-i-konfliktogenov>

КОМУНІКАЦІЯ

Ключовими навичками в комунікації є такі:

- визначення бажаних результатів комунікації;
- **створення чіткого послання:** розробка повідомлення, яке би передавало необхідне значення, і використання невербальних засобів комунікації, як-от: жести та наочні матеріали;
- **моделювання свідомості інших:** усвідомлення рівня освіченості, позиції та емоцій інших;
- **конвенційність:** вміння слідувати правилам, нормам та дисципліні, що підходять для певного контексту комунікації;
- усвідомлення соціальних та культурних відмінностей;
- вибір необхідних каналів комунікації;
- активне слухання;
- вміння критично аналізувати текст чи мовлення.

ВДИХАЄМО - ЛЕГКІСТЬ...
ВИДИХАЄМО - НАТХНЕННЯ...

**З НОВИМ РОКОМ,
ДРУЗІ!
СИМОННОГО ВАМ
СПІЛКУВАННЯ НА
ІНДИВІДУАЛЬНІЙ
ТРАЕКТОРІЇ
ПРОФЕСІЙНОГО
РОЗВИТКУ!**